

- боротьби з організованою злочинністю. - К. : ТОВ "Поліграф-Сервіс", 2010. - 627 с.
7. Савенков А.Н. Как победить коррупцию: юридические практики Великобритании / А.Н. Савенков // Правовое поле современной экономики. – 2012. - № 7. - С. 7-16.
 8. Соснін О.В. Про необхідність використання світового досвіду у боротьбі з корупцією у вітчизняній практиці / О.В. Соснін // Віче: Громадсько-політичний і теоретичний журнал. – 2014. - № 1-2. - С. 16-18.
 9. Уголовный кодекс Голландии / Науч. Ред. докт. юрид. наук, заслуженный деятель науки РФ, проф. Б.В Волженкин, пер. с англ. И.В. Мироновой. 2-е изд.– СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2001. – 510с .
 10. Ульбашев Т.К. Коррупция в органах государственной власти, причины возникновения и меры противодействия (международный опыт)/ Т.К. Ульбашева // Государственный аудит. Серия право и экономика.-2012. - № 3. –161-168 С.
 11. Чистякова Н.Г. Борьба с коррупцией по-голландски / Н.Г. Чистякова // Вестник российского государственного гуманитарного университета. – 2009.- № 14. - С. 253-266.
 12. Мануэль Кастельс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Кастельс,_Мануэль

Рецензент: Соснін О.В., д.політ.н., професор.

УДК:351

Ящук Л. П.,

аспірант кафедри регіонального управління,
місцевого самоврядування та управління містом
Національної академії державного управління
при Президентіві України

СИСТЕМА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАПОБІГАННІ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА КРІЗЬ ПРИЗМУ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Анотація. У статті розглядається питання актуальності запобігання соціального сирітства та аналізується роль органів місцевого самоврядування, окреслюються можливості застосування соціального капіталу в системі місцевого самоврядування. Уперше визначено можливість практичного застосування соціального капіталу в запобіганні соціального сирітства на рівні системи місцевого самоврядування.

Ключові слова: соціальний капітал, соціальне сирітство, органи місцевого самоврядування.

Ящук Л. П.,

аспірант кафедри регіонального управління,
местного самоуправления и управления городом.
Национальная академия государственного управления
при Президенте Украины

СИСТЕМА МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ В ПРЕДОТВРАЩЕНИИ СОЦИАЛЬНОГО СИРОТСТВА КОЗЬ ПРИЗМУ СОЦИАЛЬНОГО КАПИТАЛА

Аннотация. В статье рассматривается вопрос актуальности предотвращения социального сиротства и анализируется роль органов местного самоуправления, определяются возможности применения социального капитала в системе местного самоуправления. Впервые определена возможность практического применения социального капитала в предотвращении социального сиротства на уровне системы местного самоуправления.

Ключевые слова: социальный капитал, социальное сиротство, органы местного самоуправления.

Yashchuk Larisa P.,

post-graduate student of department of Regional Management, local government and city management
National Academy for Public Administration
under the President of Ukraine

LOCAL GOVERNMENT IN PREVENTING CHILD ABANDONMENT THROUGH SOCIAL CAPITAL

Annotation. The article discusses the relevance of prevention of child abandonment and examines the role of local government and outlines the applicability of social capital in local government. For the first time identified the possibility of practical application of social capital in the prevention of child abandonment at the level of local government.

Keywords: social capital, social orphanhood, local self-government.

Постановка проблеми. Проблема соціального сирітства для суспільства відома з давніх часів. Кожне суспільство вирішує її згідно зі своїми традиціями та можливостями. Але в усіх випадках соціальне сирітство, насамперед, – це порушення прав дітей на сімейне виховання з боку самих батьків, яке призводить до надзвичайно негативного психологічного стану дітей, різних порушень в їхньому розвитку.

За даними Державної служби статистики України загальна чисельність дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, у 2012 році становило 92865 осіб [9]. Тільки протягом 2012 року більше ніж 14 000 дітей було надано статус дитини-сироти, дитини, позбавленої батьківського піклування, із них 10 112 - в результаті ухвалення судового рішення про позбавлення їх батьків батьківських прав. Необхідність здійснення профілактичної роботи щодо вирішення проблеми соціальних сиріт наголошується у державних нормативно-правових актах. [14]. Саме тому, питання запобігання соціального сирітства є в числі актуальних проблем в галузі державного управління. Вибір нашої теми зумовлений комплексним підходом до розгляду теорії соціального капіталу в системі місцевого самоврядування крізь призму можливості практичного застосування його у запобіганні соціального сирітства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз останніх публікацій свідчить про значну зацікавленість науковців до проблем сирітства. В різних аспектах ця тема висвітлена в роботах: Бевз Г.М., Трусової Л.І., Боришевського М.Й. [10], Пеші І.В., Комарової Н.М. [17], Вакуленко О.В. [6], Волинець Л.С. [7]. Л.Ф. Кривачук розглядає нормативно-правові засади юридичного статусу дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. Пропонує підхід до класифікації видів сирітства. Виділяє категорії дітей, які відповідають кожному виду сирітства та уточнює понятійно-категоріальний апарат у цій сфері [15]. Ю.П. Харченко висвітлює роль місцевих громад у здійсненні соціально-правового захисту дітей без батьківської опіки, проведенні активної профілактичної роботи з батьками та окреслено механізми для реалізації державної політики у сфері захисту дитинства [21]. Терновець О.М. розглядає сирітство як соціальну проблему [20].

В Україні тема соціального капіталу з точки зору державного управління не дуже розвинена. Бондаренко М.Ю розглядає соціальний капітал як основу розвитку громадянського суспільства [4], Кіреєва О.Б. аналізує тенденції розвитку та окреслює можливості застосування теорії «соціального капіталу» в системі державного управління [11]. Бондарчук Я.Г. проводить дослідження щодо попередження соціального сирітства шляхом формування соціального капіталу [5, с. 5]. Єлагін В. П. розкриває сутність поняття «соціальний капітал» та його роль у процесі розбудови соціальної держави [12]. М. Лесечко та О. Сидорчук аналізують соціальний капітал з позицій державного управління та відносин держави з носіями соціального капіталу [16]. Е. Гугнін та В. Чепак визначають соціальний капітал як одну з форм капіталу, що, будучи багатофункціональним, сприяє задоволенню інтересів індивіда і водночас обслуговує суспільні та групові інтереси [8].

А. Бова вказав на тенденцію зменшення соціального капіталу в Україні і підкреслив, що особливістю цієї тенденції є зниження довіри до органів державної влади та падіння громадської активності на фоні збільшення довіри до сім'ї, родичів, колег, церкви і, відповідно, активізацію діяльності саме в родинній та церковній сферах [3]. А. Багнюк визначає, що соціальний капітал як і будь-яка інша форма капіталу передбачає процес обміну, що відбувається певними порціями (дозами), де порція отриманого має перевищувати порцію вкладеного. Саме тут з'являється логічна необхідність у застосуванні такого поняття, як «суспільна квантифікація». Соціальний капітал – це «капітал соціального спілкування, капітал людських взаємин через обмін квантами істини, добра, краси, справедливості, закону, віри, правди» [2, с. 44].

Найбільш відомими зарубіжними авторами, що досліджують проблеми соціального капіталу, є П.Бурд'є, Дж.Коулмен, Р.Патнем, П.Сорокін, Ф.Фукуяма та інші вчені.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Попри певні результати проблема запобігання соціального сирітства залишається актуальною, гострою і потребує запровадження більш ефективних превентивних механізмів і послуг, в тому числі шляхом законодавчого врегулювання експериментально перевірених та відпрацьованих успішних ініціатив, запроваджених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Тож, перед державою, соціальними службами, навчальними та лікувальними закладами, органами місцевого самоврядування стоїть завдання якомога ефективніше працювати на профілактику соціального сирітства, особливо звертати увагу на раннє виявлення асоціальної поведінки батьків, коли ще є можливість змінити ситуацію на краще.

Мета статті – дослідити систему місцевого самоврядування у запобіганні соціального сирітства крізь призму соціального капіталу.

Завдання:

- проаналізувати сучасний стан актуальності запобігання соціальному сирітству;
- визначити причини які впливають на кількість соціальних сиріт;
- виявити причини підвищення інтересу до поняття соціальний капітал;
- визначити можливості застосування соціального капіталу щодо запобігання соціального сирітства в системі місцевого самоврядування

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з провідних цілей Загальнодержавної програми „Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини ” на період до 2016 р. є організація результативної роботи щодо запобігання соціальному сирітству, реабілітації бездоглядних та безпритульних дітей, розвитку сімейних форм виховання дітей позбавлених батьківського піклування, активізацію громади шляхом залучення її представників до планування змін в інтересах дітей та їх впровадження на місцевому рівні.

З метою створення системи раннього виявлення та профілактики негативної ситуації в родині, особливо в сім'ях з дітьми та забезпечення 100% охоплення соціальними послугами вразливих верств населення у 2012 році створено інститут соціальних працівників. Для цього в центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді введено 12 тисяч посад фахівців з соціальної роботи, які працюють у кожній сільській, селищній та міській громадах.

Також, Указом Президента України від 22 жовтня 2012 року № 609/2012 затверджена Національна стратегія профілактики соціального сирітства на період до 2020 року, з метою забезпечення реалізації кожною дитиною права на виховання в сім'ї, зростання в безпечному сімейному оточенні, підвищення ефективності роботи державних органів та органів

місцевого самоврядування із запобігання соціальному сирітству, вдосконалення системи надання соціальних послуг дітям і сім'ям з дітьми.

На думку українських дослідників А. Капської, І. Пінчук, С. Толстоухової [18, с. 192], соціальне сирітство є соціальним явищем, зумовленим ухилянням або відстороненням батьків від виконання батьківських обов'язків щодо неповнолітньої дитини. Натомість І. Козубовська, І. Мигович визначають соціальне сирітство як соціальне явище усунення значного кола осіб від виконання ними батьківських обов'язків або байдужості щодо цього (деформація батьківської поведінки) [19, с. 74].

Сирітство буває двох типів: біологічне й соціальне. Біологічні сироти – це діти, які втратили обох батьків. До другого типу (соціальні сироти) належать діти, які є сиротами при живих батьках [11].

Серед основних причин, які впливають на кількості соціальних сиріт, науковці визначають такі:

- асоціальна поведінка батьків, поширення алкоголізму і наркоманії, і як наслідок – жорстоке поводження з дітьми;
- недієздатність батьків, у тому числі й через психічні розлади;
- передчасна смертність населення;
- збільшення кількості позашлюбної народжуваності;
- високий рівень безробіття й бідності в країні;
- збільшення кількості неповнолітніх батьків, які психологічно та матеріально неспроможні самотійно виховувати дітей;
- зростання злочинності, коли батьки відбувають покарання у місцях позбавлення волі;
- руйнування традиційних сімейних цінностей [3, с. 6, 9–11].

Зазначимо, якщо вищезазначені причини виявити на ранній стадії, а саме тоді, коли тільки починається порушення прав дитини, можна запобігти соціальному сирітству.

Соціальні проблеми на локальному рівні вирішують органи місцевого самоврядування (ОМС). Конституція гарантує мешканцям сіл, селищ і міст самотійне вирішення питань місцевого значення. Визначились основні напрямки регулювання взаємин громадян та ОМС на рівні національного законодавства. Доведено, що ефективність діяльності органів влади підвищується в тому випадку, якщо вона підкріплюється активністю самих громадян, їх ініціативою та самотійністю. Соціальна активність, як діяльний стан, завжди спрямовується на зміну ситуації з урахуванням ступеня ефективності результатів цього перетворення. У стані активності людина підіймається над стандартом, реалізує неординарні зусилля для досягнення суспільно значущої мети. Соціально-активний громадянин здатен підійматися над рівнем вимог ситуації, він ставить цілі, надмірні з точки зору вихідної задачі. Завдяки активності

людина справляється з внутрішніми та зовнішніми обмеженнями своєї діяльності [1, с. 13].

Саме тому, на нашу думку, доцільно формувати соціальний капітал на рівні системи місцевого самоврядування. Адже, соціальний капітал – це спроможність індивіда розпоряджатися обмеженими ресурсами на основі свого членства у певній соціальній мережі або у ширшій соціальній структурі. Спроможність накопичувати соціальний капітал не є індивідуальною характеристикою особистості, вона є особливістю тієї мережі відносин, яку формує індивід. Таким чином, соціальний капітал – продукт включеності людини у соціальну структуру. Поняття соціального капіталу пов'язує проблему людської взаємодії з економічною ефективністю суспільства, що реалізується через соціальні структури. Коли в суспільстві існує довіра між громадянами, діяльність міських і сільських громад буде ефективнішою, а за рахунок мережі взаємодії громадян у вигляді громадських організацій, релігійних, політичних і культурних об'єднань, спортивних та фанівських клубів, професійних спільнот та асоціацій виникає можливість інтенсивнішого спілкування, внаслідок чого виробляються спільні цінності, світоглядні позиції і норми [13].

Під час дослідження соціального капіталу варто звертати увагу не тільки на цінності й норми соціальних відносин, але і на соціальну структуру суспільства, його інститути, що диктують ті або інші шаблони соціальної взаємодії. Соціальний капітал може мати глобальний рівень – рівень недержавних громадських організацій, і локальний – рівень взаємодії в рамках родини і внутрішньогрупових норм, що сприяють згуртованості трудового колективу.

Тож, прогресуюча тенденція порушення структури сім'ї, погіршення виховної роботи з дітьми та батьками та зважаючи на кількість дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування дає підстави нам стверджувати про низький рівень соціального капіталу та доцільність застосування його як засобу впливу на свідомість батьків, а робота з проблемними сім'ями повинна бути спрямована на її збереження.

Висновки. Застосування, збагачення, примноження органами місцевого самоврядування соціального капіталу дає можливість для:

- створення позитивного іміджу сім'ї;
- засудження аморальної поведінки батьків;
- контролю за станом виконання батьківських обов'язків;
- адміністративного стягнення;
- кримінальної відповідальності за порушення прав дітей.

Отже, ми погоджуємось з висновками Бондарчук Я.Г. та стверджуємо, що формування якісного соціального капіталу на рівні системи місцевого самоврядування, дає можливість налагодити нормальні

сімейні стосунки, створити якісні первинні соціальні групи, що є запорукою успішної територіальної громади і місцевого самоврядування.

Разом з тим, переконанні, що надійною опорою успішної реалізації державної політики щодо запобігання соціального сирітства має бути:

- розвинене місцеве самоврядування і дієздатні територіальні громади. Де б створювалися оптимальні умови для підтримки соціально незахищених категорій дітей, яке полягає не в ізоляції знедолених дітей від громади, а в їх інтеграції в громаду через ефективну соціально-психологічну підтримку дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків, захист їхніх майнових, житлових та юридичних інтересів, а також формування сімейних цінностей як першочергових засад розвитку територіальної громади;

- вдосконалення умов, форм та методик надання соціальних послуг з накопиченням (врахуванням) соціального капіталу. Саме для цього повинна бути тісна співпраця органів місцевого самоврядування з громадськими організаціями, місцевою владою школами та медичними установами міста, району чи села, службою у справах дітей, відділом освіти.

Таким чином, проблеми мають вирішуватися як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях. Адже, усіх нас поєднує територія та громада, де ми мешкаємо. Через те зрозуміло, що менше буде проблем у нашого міста, району чи села, то краще буде наше особисте самопочуття. [1, с. 2] тим самим і вищий соціальний капітал.

Перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є історичний аналіз щодо запобігання соціального сирітства.

Використані джерела інформації:

1. Азарова Т. В., Абрамов Л. К. Інформаційне забезпечення процесу рішення соціальних проблем на місцевому рівні. – ІСКМ, Кіровоград. - 2003, 116 с.
2. Багнюк А. Л. Соціальний капітал і квантифікація суспільних процесів у сучасному соціумі / А. Л. Багнюк. – Режим доступу : www.filosof.com.ua/Jornel/M_71/Bahnuk.pdf
3. Бова А. Соціальний капітал в Україні: досвід емпіричного / А. Бова// Економічний часопис XXI. –2003. – № 5.
4. Бондаренко М.Ю. «Соціальний капітал як основа розвитку громадянського суспільства» // [Електронний режим доступу] / <http://www.academy.gov.ua/ej/ej14/txts/Bondarenko.pdf>
5. Бондарчук Я. Г. Попередження соціального сирітства шляхом формування соціального капіталу в Україні / наукове видання «Науковий пошук молодих дослідників (соціально-педагогічні науки)» / Збірник наукових праць студентів №6, частина II / вид-во державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» - 2012 р., с. – 172.
6. Вакуленко О.В. Утримання й виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні: фінансовий аспект / О.В. Вакуленко // Інформаційні матеріали для слухачів Центру підвищення кваліфікації працівників галузі Мінсім'ямолодьспорту. – К.: Державний ін-т розвитку сім'ї та молоді, 2006. - С. 37-42.

7. Волинець Л.С. Права дитини в Україні: проблеми та перспективи / Л.С. Волинець. - К.: Логос, 2000. - 75 с.
8. Гугнін Е. Феномен соціального капіталу / Е. Гугнін, В. Чепак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 49–56.
9. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Діти державної опіки: проблеми, розвиток, підтримка: навч.-метод. посібник: У 2-х кн. / Бевз Г.М., Боришевський М.Й., Тарусова Л.І. та ін. – К.: Міленіум, 2005. - 286 с.
11. Енциклопедія освіти / В. Г. Кремень (голов. ред.). – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
12. Слагін В. П. Про сутність поняття «соціальний капітал» та його роль у процесі розбудови соціальної держави / Електронний режим доступу/ <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-1/doc/1/05.pdf>
13. Камелан Ж. Соціальний капітал, створення людського капіталу / Ж. Камелан. – К. : Логос, 1995. – 237 с.
14. Кіреєва О.Б. Тенденція розвитку теорії «соціального капіталу» / Електронний режим доступу // <http://www.dbuara.dp.ua/zbirnik/2009-01/KireevaStat.pdf>
15. Кривачук Л. Ф. Удосконалення нормативно-правового механізму соціально-правового статусу захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, установа юридикного статусу / Актуальні проблеми державного управління [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2011-2/index.html>.
16. Лесечко М. Д. Соціальний капітал: теорія і практика : [монографія] / М. Д. Лесечко, О. Г. Сидорчук. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – 220 с.
17. Пеша І.В. Інформованість громадян України щодо причин та наслідків соціального сирітства / І.В. Пеша, Н.М. Комарова // Український соціум. - 2004. - №2 (4) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=8&n=52&c=1115>.
18. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / [за заг. ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової]. – К. : Логос, 2000. – 260 с.
19. Понятійно-термінологічний словник з соціальної роботи / [уклад. І.В. Козубовська, І.І. Мигович, В.В. Сагарда та ін.; за заг. ред. І.В. Козубовської, І.І. Миговича]. – Ужгород : УжНУ : Мистецька лінія, 2001. –124 с.
20. Терновець О.М. Сирітство як соціальна проблема / Науково-методичний журнал «Соціальна педагогіка: теорія та практика» №1, / вид-во державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» - 2012 р., с. – 112
21. Харченко Ю.П. роль територіальних громад у реалізації державної політики у сфері виховання дітей, що залишились без піклування батьків / Електронний режим доступу / http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpddu/du/2012_221/html/27.html

Рецензент: Лебединська О.Ю., д.держ.упр., професор.